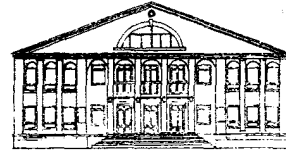

Держава та регіони

Серія:
Державне управління
2010 р., № 3

Науково-виробничий журнал

виходить щоквартально

Голова редакційної ради: А.О. Монаснко,
доктор юридичних наук, доцент

Журнал включено до переліку фахових
видань згідно з постановою президії
БАК України від 14.10.2009 р. № 1-05/4

Головний редактор:

В.А. Ільяшенко, доктор наук з державного управління,
доцент

Редакційна колегія:

В.Д. Бакуменко, доктор наук з державного управління, професор
С.О. Біла, доктор наук з державного управління, професор
В.С. Воротін, доктор наук з державного управління, професор
А.О. Дегтяр, доктор наук з державного управління, професор
В.В. Дорофієнко, доктор наук з державного управління, професор
О.В. Долгальова, доктор наук з державного управління, професор
О.Я. Лазор, доктор наук з державного управління, професор
М.А. Латинін, доктор наук з державного управління, доцент
В.М. Лобас, доктор наук з державного управління, професор
А.В. Мерзляк, доктор наук з державного управління, професор
О.Г. Мордвінов, доктор наук з державного управління, професор
П.І. Надолішній, доктор наук з державного управління, професор
В.М. Огаренко, доктор наук з державного управління, професор
В.М. Олуйко, доктор наук з державного управління, професор
В.Л. Пілюшенко, доктор технічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
І.В. Розпутенко, доктор наук з державного управління, професор
С.М. Сergyгін, доктор наук з державного управління, професор
О.І. Черниш, доктор наук з державного управління, професор
В.О. Шамрай, доктор наук з державного управління, професор
О.С. Шантала, доктор наук з державного управління, професор
Ю.П. Шаров, доктор наук з державного управління, професор
М.В. Болдуєв, доктор наук з державного управління, доцент
З.О. Надюк, доктор наук з державного управління, доцент
І.В. Рожкова, доктор наук з державного управління, доцент

Відповідальний редактор: С.В. Белькова

Редактор: А.Г. Снісаренко

Технічне редагування та комп'ютерна верстка:

Т.В. Безденежна

Дизайн обкладинки: Я.В. Зоська

Засновник:

Класичний приватний університет
Свідоцтво Державного комітету
інформаційної політики, телебачення та
радіомовлення України про державну
реєстрацію друкованого засобу
масової інформації
Серія КВ № 14175-3146 ПР від 24.04.2008 р.

Видавець:

Класичний приватний університет
Свідоцтво Державного комітету
інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України
про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3321 від 25.11.2008 р.

Журнал ухвалено до друку вченою радою
Класичного приватного університету
25 червня 2010 р., протокол № 10

Усі права захищені. Повний або частковий передрук
і переклади дозволено лише за згодою автора
і редакції. При передрукуванні посилання на журнал
"ДЕРЖАВА та РЕГІОНИ. Серія: ДЕРЖАВНЕ
УПРАВЛІННЯ" обов'язкове.

Редакція не обов'язково поділяє думку автора
і не відповідає за фактичні помилки, яких він
припустився.

Адреса редакції:

Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-Б.
Телефони/факс: (0612) 220-58-42, 63-99-73

Здано до набору 21.07.2010.

Підписано до друку 27.09.2010.

Формат 60×84/8. Ризографія. Тираж 300 пр.
Замовлення № 05-10Ж.

Виготовлено на поліграфічній базі
Класичного приватного університету

ISSN 1813-3401

© Класичний приватний університет, 2010

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ НАСЛІДКІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО РИНКУ	6
<i>Анікеєнко В.М.</i>	
ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ КЕРІВНИКІВ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	10
<i>Банчук М.В., Марценюк В.П.</i>	
ЕВОЛЮЦІЯ ОСНОВНИХ ІДЕЙ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ В ТЕОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ	18
<i>Безверхнюк Т.М.</i>	
ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ	23
<i>Болдуєва О.В.</i>	
ГЕНЕЗИС РОЗУМІННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ У СВІТОВІЙ ПОЛІТИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ	28
<i>Бульба В.Г.</i>	
РЕФОРМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У РАМКАХ ТРИЦИКЛОВОЇ СТРУКТУРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	33
<i>Григор'єва С.М.</i>	
ЗАВДАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	41
<i>Гурбик Ю.Ю.</i>	
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	45
<i>Іваницька О.М.</i>	
РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	48
<i>Ільяшенко В.А.</i>	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ	55
<i>Калюга О.О.</i>	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЇ: У НАПРЯМІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	60
<i>Комашенко Т.А.</i>	
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ОЦІНОК ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	66
<i>Корольчук О.Л.</i>	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	71
<i>Куліков А.І.</i>	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО МАРКУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ З ВМІСТОМ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ	75
<i>Линенко А.В.</i>	

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА СВІТОВОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ.....	80
<i>Малиш Н.А.</i>	
РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	84
<i>Маліков В.В.</i>	
СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ СПЕЦІАЛІСТІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ	88
<i>Мороз В.М.</i>	
ДОВІРА ДО ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК КАТЕГОРІЯ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ	95
<i>Погорєлий С.С.</i>	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ	100
<i>Рєпін С.В.</i>	
ФУНКЦІОНАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ	104
<i>Сичова В.В.</i>	
РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	109
<i>Скрябіна Д.С.</i>	
НОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НАПРЯМ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ.....	114
<i>Соловійов В.М.</i>	
КОНСУЛЬТАТИВНО-ДОРАДЧІ ОРГАНИ ПРИ ОРГАНАХ ВЛАДИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ.....	119
<i>Фікс І.Є.</i>	
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ СПРАВИ В СРСР: ТЕАТРАЛЬНА РЕФОРМА 1989–1990 РР.	124
<i>Яблунівський С.В.</i>	
МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
РОЗВИТОК ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ	129
<i>Авраменко Н.В.</i>	
ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ	133
<i>Андрєєва О.І.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОДНА ІЗ ЗАПОРУК ЯКОСТІ НАВЧАННЯ.....	137
<i>Домбровська С.М.</i>	

АКТУАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНОГО КОНТРОЛЮ
ТА НАГЛЯДУ В ГАЛУЗІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ..... 140
Кириченко Ю.С.

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА..... 145
Купалов Р.О.

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ
ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
МІЖНАРОДНИМ СПІВРОБІТНИЦТВОМ РЕГІОНУ..... 152
Бабець І.Г.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ)..... 156
Бородина О.А.

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАМИ
В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ..... 162
Іванова Н.С.

ЛОГІКО-СТРУКТУРНИЙ ПІДХІД ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМИ ЦІЛЬОВИМИ ПРОГРАМАМИ..... 168
Коновалова І.В.

ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ТА ОБ'ЄКТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
ЯК СКЛАДОВИХ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ..... 174
Корольок Ю.Г.

ЕВОЛЮЦІЯ СУТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ:
АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР..... 179
Лазор О.Д.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ТА ОБІГУ
НОВИХ ТИПІВ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ З МІЖНАРОДНИМИ ВИМОГАМИ..... 188
Грибко О.В.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ..... 192
Лопушняк Г.С.

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ..... 199
Луньова І.С.

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНИМИ ПОСЛУГАМИ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ..... 203
Стефанова О.А.

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я..... 208
Клюзко В.М.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	212
<i>Лавроненко В.А.</i>	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	218
<i>Скрипник О.А.</i>	
КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	222
<i>Стойка А.</i>	

вдосконалення управління фондами соціального страхування, визначення основних і додаткових послуг, багаторівнева система фінансування медичних послуг з обов'язковим приватним страхуванням здоров'я, конкуренція серед закладів стаціонарного й амбулаторного лікування тощо), і визначити шляхи їх трансформації та імплементації в умовах реформування галузі.

5. Необхідно сформулювати вихідні умови, вимоги, принципи та визначити актуальні напрями проведення дослідження теоретико-методологічних засад створення нових моделей суб'єкт-об'єктних відносин (імітаційних, оптимізаційних, моделей проблемного поля державно-управлінських завдань тощо).

6. Необхідно запровадити концепцію процесу розробки управлінських рішень у вигляді моделі державного управління у сфері охорони здоров'я з трансформації функцій управління в управлінські дії з їх структурізацією на різних рівнях за основними напрямками (державотворення, розроблення й реалізація державної політики) і формами (нормативно-правовою, організаційно-розпорядчою та програмно-цільовою) державно-управлінської діяльності.

7. У процесі поєднання складових цієї моделі потребують визначення особливості формування державно-управлінських рішень щодо управління системою охорони здоров'я в Україні, відповідно до етапів: цілепокладання, визначення й реалізація фу-

нкцій держави, побудова структури органів державної влади, що дасть змогу виокремити й розглядати державно-управлінські рішення в контексті реалізації основних складових стратегічного управління.

Література

1. Атаманчук Г.В. Управление: сущность, ценность, эффективность: учеб. пособ. для вузов / Г.В. Атаманчук. – М.: Академ. проект. Культура, 2006. – 544 с.
2. Бакуменко В. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку / В. Бакуменко, В. Князев // Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 11–27.
3. Бакуменко В. Моделювання проблемного поля державно-управлінських реформ / В. Бакуменко, С. Кравченко // Вісник НАДУ. – 2006. – № 2 – С. 13–21.
4. Радиш Я. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис та тенденція розвитку / Я. Радиш, С. Майборода // Вісник Національної академії державного управління. – 2003. – № 3. – С. 176–184.
5. Сergyogin С.М. Синергетичні засади державного управління в умовах реформ: монографія / С.М. Сergyogin; [за заг. ред. С.М. Сergyogina]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2007. – 194 с.
6. Цветков В.В. Демократія і державне управління: теорія, методологія, практика: монографія / В.В. Цветков. – К.: Юрид. думка, 2007. – 336 с.

УДК 316.4

КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стойка А.

кандидат наук з державного управління
Донецький державний університет управління

Annotation

Strategical and current objectives of the social policy in Ukraine and the system of methods and forms of public regulation of its formation and implementation are investigated. Constituent parts of the social protection system and state social guarantees are analysed. Instruments of influencing subjects and objects of the social policy are identified.

Анотація

Досліджено стратегічні й поточні цілі соціальної політики в Україні та систему методів і форм державного регулювання процесів її формування та реалізації. Проаналізовано складові системи соціального захисту та державних соціальних гарантій. Визначено інструменти впливу на суб'єкти та об'єкти соціальної політики.

Ключові слова

Соціальна політика, державні соціальні гарантії, критерії формування.

І. Вступ

Соціально-економічний розвиток країн світу, включаючи й Україну, визначається рівнем і якістю життя населення, що відповідає резолюції ООН, згідно з якою, першочерговим завданням будь-якої держави є створення сприятливих умов для того, щоб життя людей було довгим, здоровим і напоєним творчістю. Життя людини є багатограним соціально-економічним явищем, яке можна охарактеризувати за допомогою двох понять "рівень" і "якість". Ці поняття є різноплановими, оскільки вони характеризують різні аспекти життя людини. Так, рі-

вень життя населення – це кількісна і якісна характеристика рівня досягнення компонент життя людини, а якість життя – якісна характеристика ієрархії значення задоволення його складових компонентів.

Теоретичні питання щодо критеріїв формування і реалізації соціальної політики з різних точок досліджуються сучасними науковцями. Так, О. Іванова аналізує теоретичні аспекти соціальної політики [1], Н. Лебедева досліджує цінності культури і розвиток суспільства [2]. А. Мельник аналізує державне регулювання економіки [3]. В. Мельник визначає фактори довіри і недовіри в суспільстві [4]. Але в умовах сучасної кризи зростає потреба в теоретичних дослідженнях саме критеріїв формування соціальної політики держави.

II. Постановка завдання

Мета статті – теоретичний аналіз основних складових соціально-економічного життя, які мають враховуватися при створенні державних соціальних програм.

III. Результати

За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, впродовж 2010–2025 рр. співвідношення між кількістю осіб пенсійного та працездатного віку збільшиться із сучасних 0,4 до 0,5, а до 2050 р. кількість пенсіонерів сягатиме $\frac{3}{4}$ кількості населення працездатного віку. Співвідношення між кількістю пенсіонерів і дітей, яке зараз становить 1,6, до початку 2030 р. зросте до двох, а наприкінці прогнозованого періоду сягатиме 2,35. Частка осіб, що старша за працездатний вік, у загальній кількості населення впродовж 2010–2050 рр. збільшиться з 24 до 36%. Невпинне старіння населення вимагає реформування пенсійних систем, оскільки зростає співвідношення між кількістю одержувачів пенсій та платників внесків. Особливої актуальності набуває подовження тривалості трудового періоду та зростання рівня зайнятості людей старшого віку, у тому числі шляхом підвищення пенсійного віку. Сьогодні в більшості країн ЄС встановлено однаковий пенсійний вік для жінок і чоловіків, як правило, 62–65 років. Питання подальшого підвищення пенсійного віку активно обговорюється в багатьох країнах, зокрема у Німеччині вже прийнято рішення про запровадження 67-річного порогу [5, с. 74].

Для подолання соціальної кризи необхідне розроблення єдиної і цілісної соціальної стратегії, зрозумілої населенню, розрахованої на його підтримку, здатної відновити довіру до влади. Соціальна політика за своєю суттю повинна бути довгостроковою, орієнтованою на тривалу перспективу. Тому початковим пунктом її розробки має стати вибір перспективної моделі соціально-економічного устрою суспільства.

Для реалізації соціальної політики використовуються такі методи державного регулювання:

- правове регулювання, що застосовується на всіх рівнях державної влади через правові акти і нормативні документи, дія яких поширюється на підприємства всіх форм власності;
- фінансово-кредитне регулювання з використанням важелів управління фінансовими потоками. Основна форма реалізації цього методу – виділення в державному бюджеті статей, за рахунок яких фінансуються бюджетні галузі соціальної сфери. Іншою формою фінансового регулювання є створення позабюджетних соціальних фондів: пенсійного, соціального страхування, обов'язкового медичного страхування, зайнятості населення, за рахунок яких фінансуються відповідні галузі соціальної сфери;
- приватизація – передача підприємств соціальної сфери у приватну власність, як правило, обмежена. Витрати на утримання таких підприємств при оплаті праці працівників здійснює;
- цільові програми з нагальних соціальних проблем. Ці програми також фінансуються з державного бюджету;
- соціальні стандарти, розробка форм і обсягів соціальних послуг, безоплатне надання яких гарантується Конституцією.

Державне регулювання у сфері соціальної політики здійснюється як адміністративними, так і економічними методами. Одним з основних методів є законодавче регулювання. У законодавчих актах закладені основи функціонування всієї соціальної сфери, закріплені основні напрями розвитку, визначені соціальні стандарти, умови і права на отримання соціальної допомоги різними соціальними групами тощо. Як інструменти виступають також державні замовлення в галузі охорони здоров'я, науки, культури, мистецтва, тарифна система оплати праці.

Соціально-економічні програми належать до вищих форм державного регулювання. Також розробляються цільові державні програми працевлаштування населення, стимулювання зростання зайнятості, створення робочих місць у держсекторі, допомоги інвалідам, посилення правової захищеності. Держава впливає на стан ринку робочої сили, професійне перенавчання і перекваліфікацію, займається розвитком системи страхування від безробіття, встановлює межі в оплаті праці, регулює коливання цін на товари і послуги, що мають життєво важливий характер, наприклад, житлово-комунального господарства, паливно-енергетичного і транспортно-комплексу, а також виділяє на розвиток соціальної сфери асигнування з бюджету: дотації, субвенції, субсидії.

Інструментами проведення соціальної політики є соціальні гарантії, стандарти, споживчі бюджети, мінімальний розмір оплати праці та інші порогові соціальні обмежувачі. Соціальні гарантії забезпечуються на законодавчій основі, що фіксує обов'язки і відповідальність як держави перед громадянами, так і громадян перед державою.

Значні грошові ресурси концентруються в таких позабюджетних соціальних фондах: пенсійному, зайнятості, соціального страхування, медичного страхування. Бюджет цих фондів становить майже 40% від витрат державного бюджету.

Соціальні стандарти є засобом забезпечення прав громадян у галузі соціальних гарантій, передбачених Конституцією. Вони необхідні також для визначення фінансових нормативів. Державні мінімальні соціальні стандарти розробляються на єдиній правовій базі та загальних методичних принципах.

Мінімальний споживчий бюджет – основа для планування підтримки малозабезпечених верств населення в період економічної кризи – використовується також для розрахунку мінімальної оплати праці, пенсій. У варіанті підвищеного стандарту він забезпечує нормальне відтворення робочої сили, а у варіанті зниженого стандарту стає показником прожиткового (фізіологічного) мінімуму.

Прожитковий мінімум є мінімальним доходом, одним із найважливіших інструментів соціальної політики. За його допомогою оцінюється рівень життя населення, регулюються прибутки, він враховується при соціальних виплатах. Прожитковий мінімум – вартісна оцінка мінімального науково обґрунтованого набору продуктів споживання, непродовольчих товарів і послуг, що необхідні для збереження здоров'я і підтримки життєдіяльності людини за умов певного рівня розвитку економіки. До нього включаються витрати на продукти харчування з розрахунку мінімальних розмірів споживання, на непродовольчі товари і послуги, а також податки й обов'язкові платежі.

Вартість споживчого кошика – прожитковий мінімум, нижня межа вартості життя, показник мінімального рівня і структури споживання матеріальних благ і послуг. Для працюючих вона забезпечує збереження працездатності, а для непрацюючих – підтримку життєздатності.

Мінімальний розмір оплати праці – нижня межа, що встановлюється (теоретично) за найменш кваліфіковану працю. Його величина є точкою розрахунку для всіх інших ставок заробітної плати.

Мінімальний розмір пенсії (допомоги і стипендії), відповідно, являє собою її нижню межу, що встановлюється відповідними нормативними актами та розраховується на підставі рівня мінімальної заробітної плати, що склався, і прожиткового мінімуму.

Державою також визначено законодавчий обсяг гарантованих соціальних послуг, що

надаються на безкоштовній і пільговій основі. Розробляються порогові значення показників у науці, освіті, культурі, охороні здоров'я; вони беруться за основу під час обчислення обсягів фінансування цих галузей.

Згідно з Декларацією прав і свобод людини і громадянина, пенсії, допомоги та інші види соціальної допомоги повинні забезпечувати рівень життя, не нижчий за встановлений законом прожитковий мінімум. Поки що це зобов'язання не виконується. Мінімальний розмір заробітної плати має в основному фіскальний характер і не забезпечує прожиткового мінімуму.

Стабілізація соціально-економічної ситуації в країні, пом'якшення відмінностей у рівнях прибутків і рівні життя різних груп, підтримка галузей, що забезпечують соціальні послуги, у цих основних напрямках регіональної соціальної політики здійснюється з урахуванням об'єктивних особливостей кожного регіону. Щоб забезпечити соціальні гарантії, рівень якості умов життя населення незалежно від місця проживання, вживаються заходи для вирівнювання міжрегіональних відмінностей у прибутках, рівні зайнятості, соціальній інфраструктурі, транспортній мережі, забезпечення на всій території країни державних диференційованих стандартів за умов централізованої бюджетної фінансової підтримки. Насамперед, заходи в межах регіональної соціальної політики спрямовані на життєзабезпечення зон і регіонів з особливо складними умовами господарювання, підтримку районів екологічного лиха, стихійних і техногенних катастроф, зон зі складними демографічними і міграційними проблемами, на розвиток відсталіх регіонів.

Основний інструмент регіональної соціальної політики – бюджетне збалансування. Реальні потреби регіонів у бюджетних ресурсах оцінюються на основі соціальних стандартів і фінансових нормативів. Форми надання допомоги регіонам на соціальні цілі мають вигляд цільових трансфертів, дотацій, інвестиційних субвенцій (на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист населення та ін.). При цьому регіони групуються з урахуванням економічного потенціалу, географічного розташування, природних умов.

Соціальна політика повинна містити стратегічні настанови, спрямовані на досягнення масштабних цілей.

Стратегічні цілі соціальної політики визначаються комплексом умов перехідної економіки. Соціально-трудова сфера (за умови обмеження фінансових ресурсів і зміни функцій держави) потребує чіткого етапного розмежування завдань, уточнення пріоритетів з подальшим ранжируванням заходів щодо соціального захисту населення – виокремлення довготривалих, середньострокових і екстрених (невідкладних) заходів.

У довготривалій перспективі – це наближення рівня та якості життя населення до стандартів постіндустріального суспільства, досягнутих на основі науково-технічної революції; у середньостроковому періоді – досягнення докризового рівня і якості життя, властивого стандартам споживання; на теперешній момент – забезпечення умов для соціального і фізичного виживання людей, запобігання соціальному вибуху.

Досягнення довготривалої стратегічної мети пов'язано з формуванням середнього класу, забезпеченням високих життєвих стандартів, високого рівня якості життя. Але для цього необхідно визначити співвідношення цих понять, ключових для вироблення соціальної стратегії.

Цілі соціальної політики перехідного періоду можна розподілити на стратегічні і поточні.

Цілі стратегічного характеру:

- наповнення реформ соціальним змістом;
- розвиток демократії, забезпечення прав і свобод, формування громадянського суспільства;
- активізація соціальної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави і суспільства в соціальній сфері;
- забезпечення гідних і безпечних умов життя та праці, зростання добробуту громадян;
- створення кожній людині можливостей реалізувати її здібності, одержувати дохід відповідно до результатів праці, компетентності, таланту;

- стимулювання мотивації до трудової та підприємницької діяльності, становлення середнього класу;
- забезпечення відтворення населення, оптимізація ситуації на ринку праці;
- гармонізація відносин між різними соціальними групами, формування почуття соціальної солідарності;
- формування ефективної системи соціального захисту населення;
- реформування пенсійної системи;
- розвиток соціальної інфраструктури, створення умов для виховання, освіти, духовного розвитку дітей, молоді;
- зміцнення сім'ї, підвищення її ролі в суспільстві.

Цілі поточного характеру:

- погашення заборгованості із заробітної плати та соціальних виплат;
- забезпечення прожиткового мінімуму;
- боротьба з бідністю, надання адресної допомоги;
- захист громадян від інфляції за допомогою своєчасної індексації доходів;
- обмеження безробіття та стимулювання зайнятості населення;
- створення екологічно та соціально безпечних умов життя;
- запобігання соціальній деградації тощо.

Соціальна політика держави здійснюється на різних рівнях певними суб'єктами соціальної політики (рис. 1).

У свою чергу, об'єкти соціальної політики наведені на рис. 2.

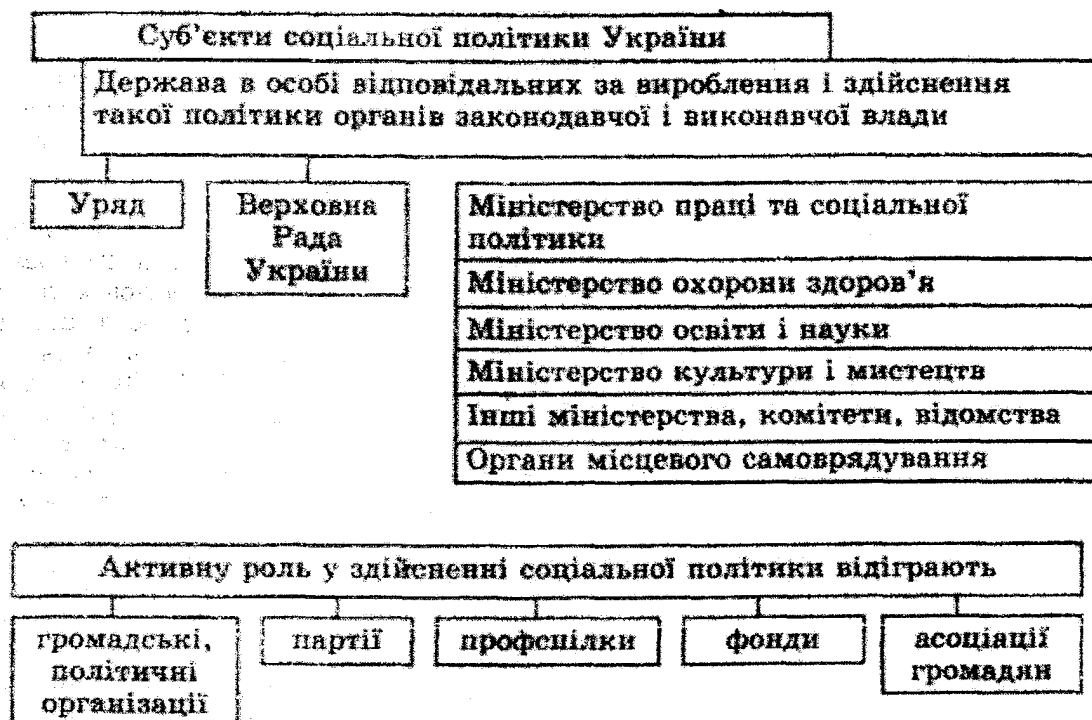

Рис. 1. Суб'єкти соціальної політики України

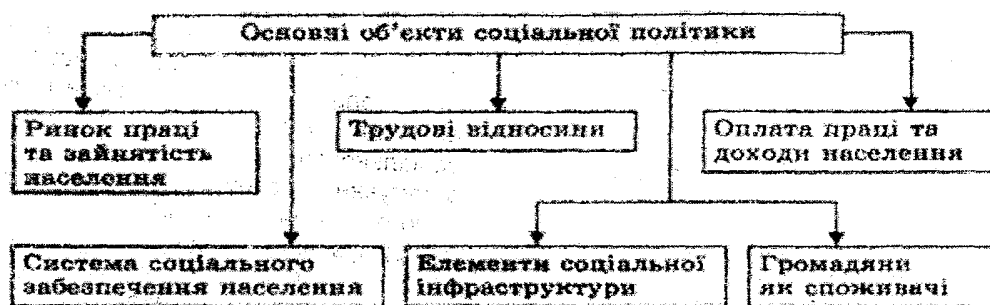

Рис. 2. Об'єкти соціальної політики

Методи здійснення соціальної політики, або інструменти впливу держави на розвиток соціальної сфери можна охарактеризувати таким чином:

- правове забезпечення соціального захисту населення, прийняття відповідних законодавчих та нормативних актів;
- прямі державні витрати бюджетів різних рівнів на фінансування соціальної сфери (розвиток освіти, науки, медичне обслуговування, охорона навколишнього середовища тощо);
- соціальні трансферти у вигляді різноманітних соціальних субсидій;
- упровадження ефективної прогресивної системи оподаткування індивідуальних грошових доходів населення;
- прогнозування стану загальнонаціональних і регіональних ринків праці; створення мережі центрів служб зайнятості й бірж праці;
- встановлення соціальних та екологічних нормативів і стандартів, контроль за їх дотриманням;
- державні програми з вирішення конкретних соціальних проблем (боротьба з бідністю, освітні, медичні, екологічні тощо);
- державний вплив на ціни та ціноутворення;
- обов'язкове соціальне страхування в різних формах;
- пенсійне забезпечення;
- розвиток державного сектора економіки та виробництва суспільних товарів і послуг;
- підготовка та перепідготовка кадрів;
- організація оплачуваних громадських робіт;
- соціальне партнерство;
- державні соціальні стандарти – встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій;
- державні соціальні гарантії – встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних ви-

плат, які забезпечують рівень життя, не нижчий за прожитковий мінімум;

- прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості;
- соціальні норми і нормативи – показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Ринкова трансформація економіки України неможлива без створення надійної соціальної бази її здійснення.

Соціальна база ринкового реформування – соціальні верстви і групи, зацікавлені в проведенні реформ, які сприяють їх реалізації шляхом трудової і політичної активності.

У широкому розумінні опорою реформування є середній клас. Його ключовими характеристиками є: особиста свобода, самостійна економічна діяльність, наявність власності, рівень доходів, професія, спосіб і якість життя, роль у суспільстві.

Система соціального захисту в Україні включає пенсії, допомогу у зв'язку з безробіттям, систему короткотермінових грошових допомог у зв'язку з хворобою, з народження дитини. Універсальні системи містять: програму допомоги сім'ям з дітьми; державні програми дотацій і житлових субсидій; допомогу на поховання; державну систему охорони здоров'я; державну систему освіти; соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС.

Державну соціальну допомогу, що надається в Україні, можна поділити відповідно до критеріїв відбору отримувачів: соціальна допомога, яка надається з урахуванням потреб, але без урахування майнового стану або доходу; адресна соціальна допомога, яка надається з урахуванням доходу або майнового стану [1, с. 65].

В Україні у 2000 р. Було прийнято Закон "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії", у якому зазначено, що основні державні соціальні гарантії встановлюються з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень.

Державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, що встановлені законодавчо і забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму [6].

Основні соціальні гарантії в Україні [3, с. 122–124]: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсій за віком; мінімальний розмір заробітної плати робітників різної кваліфікації в установах та організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів: стипендії учням професійно-технічних та вищих навчальних закладів; індексація доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх доходів під час зростання цін; забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах і послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки.

Згідно з розрахунками Ради з вивчення продуктивних сил Національної академії наук, право на пільги відповідно до законодавства мають: за соціальним статусом – 31% населення, за професійною ознакою – 13,8% економічно активного населення. Загальний обсяг пільг потребує щороку понад 30 млрд грн [7].

Поняття "якість життя" є синтетичним, збірним, значно ширшим, ніж поняття "рівень життя", що визначається в основному рівнем споживання матеріальних благ і послуг, а також доходів населення. До якості життя належить цілий спектр явищ: масштаби і характер зайнятості, умови праці, рівень освіти, забезпеченість житлом і його благоустроєм, система соціального забезпечення, екологічні умови життя. З показниками якості життя тісно пов'язані параметри якості самого населення, становище генфонду, які включають не тільки фізіологічні, а й соціально-етичні характеристики (мотивація до високопродуктивної праці, здобуття освіти тощо). Чітка класифікація структурних елементів, що характеризують якість і рівень життя – це початковий пункт вироблення науково обґрунтованої соціальної стратегії і політики, складовою якою повинна бути спеціальна програма подолання різкого зниження якості життя громадян.

Сьогодні визнано, що цілями соціальної політики (соціальними пріоритетами) є: поліпшення матеріального становища й умов життя громадян; забезпечення зайнятості населення, підвищення якості і конкурентоспроможності робочої сили; гарантії консти-

туційних прав громадян у сфері праці, соціального захисту, охорони здоров'я, культури, забезпечення житлом; переорієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій, що надаються сім'ї, жінкам, дітям і молоді; нормалізація і поліпшення демографічної ситуації, зниження смертності населення, особливо дитячої та громадян працездатного віку; поліпшення соціальної інфраструктури [8].

Мету соціальної політики потрібно реалізовувати поетапно: серед першочергових цілей виокремлюють ліквідацію і запобігання надалі заборгованості з виплати заробітної плати, пенсій і соціальної допомоги; формування системи державних мінімальних соціальних стандартів (соціальних нормативів); законодавче закріплення порядку визначення й використання показника величини прожиткового мінімуму, уточнення методики його розрахунку; уведення податкового кодексу. Передбачається також підвищення мінімальних державних гарантій заробітної плати і трудових пенсій до рівня прожиткового мінімуму певних груп населення; перегляд системи та бази оподаткування грошових прибутків з метою їх справедливішого розподілу; створення повноцінної системи захисту трудових прав громадян; початок широкомасштабної пенсійної реформи й реформування системи соціального страхування й житлово-комунального господарства.

У майбутньому – на основі структурної перебудови, стійкого економічного зростання, збільшення інвестицій у реальне виробництво – економіка більше орієнтуватиметься на ефективне задоволення потреб громадян, створюватимуться передумови для стійкого соціального розвитку, поліпшення матеріального становища населення і всього комплексу соціальних показників, що характеризують якість життя.

Сучасний етап соціального комплексу характеризується як критичний. Спроба реформування сфери фінансування житлово-комунального господарства, платності в освіті, охороні здоров'я, культурі відбувається без адекватного реформування структури оплати праці, належного підвищення пенсійного забезпечення тощо. Об'єктивно необхідне розширення участі населення в покритті витрат на соціальні блага, проте відсутня потрібна для цього матеріальна база, до того ж населення морально не підготовлене.

Рівень сучасного розвитку соціального комплексу країни характеризує індекс людського розвитку, який був уведений ЮНЕСКО для порівняння країн, різних за суспільним устроєм. Він розраховується на базі трьох основних показників: 1) рівня життя, що вимірюється прибутком на душу населення з урахуванням внутрішніх цін на товари і послуги; 2) середньої тривалості життя як ком-

плексного показника здоров'я населення 3) рівня відтворення населення. У 1970 р. СРСР за індексом людського розвитку перебував на 12-му місці у світі, у 2000 р. Україна опинилася вже на 96-му місці, поступаючись країнам Південно-Східної Азії, Латинської Америки, Польщі, Чехії, Словаччині, державам Балтії. Сьогодні наша країна – у другій сотні держав разом з найбіднішими країнами третього світу.

Державне регулювання відіграє величезну роль у розвитку й підтримці стабільності соціальної сфери в будь-якій країні, що підтверджується світовою практикою. Держава визначальним чином впливає на розвиток сфери соціальних послуг та інфраструктури, на захист найвразливіших категорій населення, на охорону довкілля тощо. У галузі державного регулювання соціальної сфери виокремлюються національний, регіональний і місцевий рівні управління. Однак останнім часом дедалі більше питань соціальної політики передається на регіональний і місцевий рівні, значущість цих рівнів у соціальній сфері постійно зростає.

IV. Висновки

За нелегких економічних умов, що склалися, вживаються заходи, спрямовані на пом'якшення негативних наслідків різкого падіння рівня життя, на часткову компенсацію втрат найбіднішим групам населення. Створюються механізми захисту прибутків працівників бюджетної сфери, соціальної підтримки сімей з дітьми, ветеранів, інвалідів, громадян, що втратили роботу. Певною мірою вдається зберегти загальнодоступність охорони здоров'я і культурного обслуговування населення. Водночас індексація заробітної плати, насамперед у бюджетній сфері, не компенсує втрат; часто пільги, соціальні допомоги виплачуються без урахування матеріального становища сімей і об'єктивного оцінювання можливостей громадян забезпечити власне благополуччя своїми руками, у результаті відбувається розпорошення тих невеликих коштів, які необхідні найбільш не забезпеченим.

Надзвичайно актуальною є проблема фінансування соціального комплексу. Спроба розширення меж платності, прискорення впровадження обов'язкового медичного страхування не вирішили проблеми дефіциту фінансів. Потрібний розвиток законодавчої

бази, раціональна організація управління, реформування на ефективній основі систем соціального комплексу: зайнятості, пенсійного забезпечення, соціального захисту малозабезпечених, таких життєво важливих галузей соціальної інфраструктури, котрі опинилися в екстремальній ситуації, як охорона здоров'я, освіта, житлово-комунальне господарство. Реформи соціальної сфери мають розроблятися на комплексній основі, не тільки враховувати обмежені можливості державного бюджету, а й бути спрямованими на зміцнення матеріального добробуту як основи підвищення податкової бази й перенесення плати за соціальні послуги з держави на самих громадян.

Література

1. Іванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти / О.Л. Іванова. – К.: Академія, 2003. – 107 с.
2. Лебедева Н. Ценности культуры и развитие общества / Н. Лебедева, А. Татарко. – М.: ГУ ВШЭ, 2007. – 527 с.
3. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки / А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 1994. – 358 с.
4. Мельник В.П. Факторы доверия и недоверия в хозяйствовании / В.П. Мельник // Наукові праці ДонНТУ. Серія: Економічна. – Донецьк, ДонНТУ, 2009. – Вип. 37-1. – С. 71–79.
5. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальний захист та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах / Міністерство праці та соціальної політики України. Пенсійний фонд України. – К., 2009. – 75 с.
6. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017 – III [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
7. Соціальні індикатори рівня життя населення: збірник статей. – К.: Держкомстат України, 2006. – С. 226.
8. Стратегія заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню: затверджена Постановою Кабінету Міністрів від 02.03.2002 р. № 253 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.